

Trendbureau Overijssel

De toekomst van de democratie

Verkenningen voor beslissers

Trendbureau Overijssel
Januari 2011

Trendbureau Overijssel

Het Trendbureau Overijssel is een onafhankelijk bureau dat toekomstverkenningen maakt voor de politieke besluitvorming.

provincie
Overijssel

een initiatief van

Inleiding

Politiek Nederland was lange tijd voorspelbaar. De grote partijen maakten de dienst uit. Nu eens was de één groter, dan weer de ander. De variëteit werd getemperd door het midden als constante. Die situatie is het afgelopen decennium veranderd. Zowel rechts als links zijn er stevige stemmentrekkers gekomen. Bovendien is het electoraat wisselvallig. Mensen maken niet meer automatisch dezelfde keuze als de vorige keer dat zij in het stembokje stonden.

Het populisme, een stroming die kritisch staat tegenover de politieke elite en die de 'stem van de gewone man' wil laten horen, is in trek. Deze stroming is ook onder jongeren populair. Dat vergroot de kans dat populisme ook in de toekomst een belangrijke rol speelt.

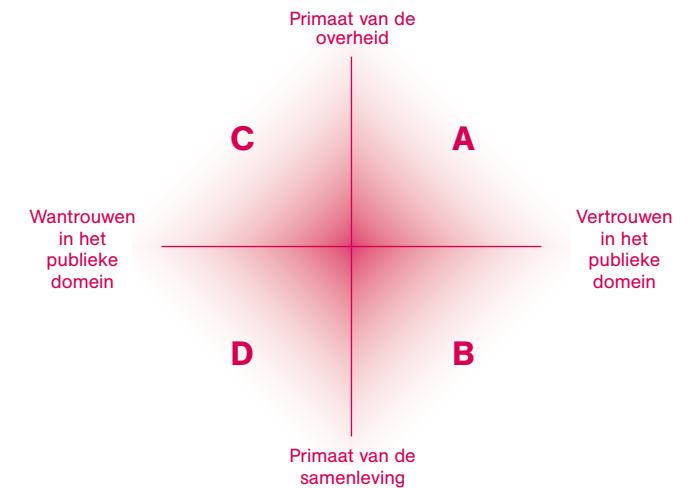
Deze toekomstverkenning probeert in beeld te brengen hoe de politieke besluitvorming er in de toekomst uitziet. We hebben het dan over de manier waarop de inwoners van Overijssel met elkaar nadenken, discussiëren en besluiten over hun gezamenlijke toekomst.

In de toekomstverkenning hebben we geprobeerd feit en mythe uit elkaar te houden. Zo is het een wijdverbreide gedachte dat het vertrouwen van Nederlanders in de politiek tanende is. Er bestaat weinig grond voor die gedachte. Daarnaast hebben we trends in beeld gebracht. Ontwikkelingen waarvan we redelijk zeker zijn, en die van invloed zijn op de wijze van besluitvorming in Overijssel. De dalende oplages van kranten zijn zo'n trend. En tot slot hebben we vier scenario's in beeld gebracht. Het is niet zo dat de toekomst van de democratie vast staat. Er zijn meerdere mogelijkheden. Welke uiteindelijk gerealiseerd gaat worden is, en dat is het mooie aan politiek, voor een belangrijk deel aan u.

1 inleiding 2 de vier scenario's 3 telken malten 4 de zeven bende 5 agende voor de toekomst

De vier scenario's

Het eerste decennium van deze eeuw kent crises op verschillende gebieden. De economische crisis zet de verhoudingen in de wereld op scherp, ook die tussen markt en overheid. Dreigende tekorten aan grondstoffen, voedsel en fossiele brandstof nopen tot andere manieren van produceren. En er is een politieke crisis aan de gang. Burgers vervreemden van de politiek en laten dat merken door proteststemmen. De vier scenario's van de trendverkenning vormen verschillende reacties op die crises. Zij zijn gebaseerd op twee assen, waardoor vier mogelijke omgevingen ontstaan. In zo'n omgeving bestaat overeenstemming over de wijze van besluitvorming en dienstverlening.

Het gaat er niet om of deze omgevingen wenselijk zijn. Lokale politici hebben immers geen invloed op de tijdgeest, maar kunnen wel een strategie bepalen hoe ze binnen de gegeven omstandigheden zo effectief mogelijk politiek bedrijven.

Scenario A Project Europa

Hoofdrospelers

De overheid, met name de Europese overheid. Het Europese beleid wordt trapsgewijs vertaald naar nationaal, provinciaal en lokaal niveau.

Kenmerken

Met name op de terreinen milieutechnologie, zorgtechnologie en landbouw voert Europa een krachtig economisch beleid. Politieke partijen winnen vertrouwen terug. De politiek voert weer de regie en dat zorgt voor duidelijkheid. Nationale overheden hebben veel bevoegdheden verlegd naar de Europese Unie. Zo hopen de lidstaten grootmachten als China, India, Brazilië en de Verenigde Staten tegenwicht te bieden.

Opvallend

Er is een duidelijke hiërarchische sturing tussen overheden. De landelijke politiek inspireert lokale politici. Lokale en regionale media worden financieel ondersteund door de overheid. De politiek geeft richting aan de maatschappij. Dat scheidt duidelijkheid voor burgers, maar er is ook minder ruimte voor eigen initiatief.

Typisch Overijssel

De provincie zorgt voor afstemming tussen verschillende samenwerkingspartners. Als regio heeft Overijssel een sterkere band gekregen met andere Europese regio's net over de grens. De Europese investeringen van Overijssel van profiteert, spelen daarbij een belangrijke rol.

Scenario B Een samenleving van netwerken

Hoofdrospelers

Publiek-private samenwerking tussen maatschappelijk middenveld en bedrijven. Burgers ontmoeten elkaar via sociale netwerken op internet. Het publieke debat speelt zich af in de media.

Kenmerken

Het maatschappelijk middenveld neemt het voortouw, politieke partijen spelen geen rol meer. De overheid is veel kleiner geworden. De overheid faciliteert of doet mee aan initiatieven die maatschappelijke organisaties of groepen burgers nemen. Internet is een samenbindende factor, daar worden contacten gelegd en onderhouden. Burgers hebben veel eigen verantwoordelijkheid. De EU is verantwoordelijk voor Defensie en financieel-economisch beleid.

Opvallend

Het bewaken van de kaders waarin het maatschappelijk middenveld opereert, is een belangrijke taak van de overheid. De representatieve (indirecte) democratie is opgeheven. De overheid draagt zorg voor mensen die niet vertegenwoordigd zijn in maatschappelijke organisaties.

Typisch Overijssel

Netwerken waarin doelgroepen en dienstverleners samenwerken worden gefaciliteerd door de provincie en Overijsselse gemeenten. Overijsselse bedrijven komen met allerlei initiatieven die de lokale gemeenschap ondersteunen. Zo zorgt de overheid niet meer voor natuurbeheer, maar nemen bedrijven en maatschappelijke organisaties dat voor hun rekening.

Scenario C

De klant is koning

Hoofdrospelers

Het individu.

Kenmerken

Nederland is op zichzelf gericht. De Europese Unie heeft minder macht. Solidariteit tussen de lidstaten is er niet meer. De overheid is vooral een leverancier van diensten, bijvoorbeeld in de zorg, het onderwijs en de directe leefomgeving. Burgers zijn klanten. Politieke partijen zijn zieltoegend; hun enige functie is nog het selecteren van bestuurders.

Opvallend

Terwijl de nationale media nauwelijks meer een rol spelen, maken lokale en regionale media een comeback. Veiligheid en leefbaarheid zijn belangrijke thema's. Politieke bestuurders zijn tegelijk hoofd van een ambtelijke dienst. Ze moeten de toegezegde dienstverlening aan burgers waarmaken.

Typisch Overijssel

De provincie is een dienstverlener geworden die zich bezighoudt met bovengemeentelijke diensten zoals bijvoorbeeld hoger onderwijs, een gespecialiseerde bibliotheek en infrastructuur.

Scenario D

Onder bondgenoten

Hoofdrospelers

Georganiseerde groepen burgers. In de gepolariseerde samenleving staat eigenbelang centraal. Iedereen gaat 'voor zijn eigen groep'. Multinationals bepalen de economische mogelijkheden van de samenleving. Internationale maatschappelijke organisaties vormen een tegenwicht voor het bedrijfsleven.

Kenmerken

Er komen meer politieke partijen omdat elke groep een eigen politieke partij wil. Tegelijk is een grote groep mensen niet meer geïnteresseerd in politiek. Beide ontwikkelingen maken de politiek vleugellam. Burgers verwachten weinig meer van de overheid en van maatschappelijke instellingen. Wie iets wil, moet daar samen met andere belanghebbenden zelf voor zorgen.

Opvallend

De overheid staat aan de zijlijn. De publieke sector is flink gekrompen, met name de rijksoverheid. Provincies zijn samengevoegd, vaak samen met waterschappen. Kranten bestaan niet meer, via internet selecteren burgers de informatie waarin ze geïnteresseerd zijn.

Typisch Overijssel

Het noaberschap herleeft op een eigentijdse manier. Er is een sterke onderlinge verbondenheid en eigen initiatief.

Feiten & mythen

Over politiek en kiezers doen veel verhalen de ronde. Burgers hebben geen vertrouwen meer in de politiek. En jongeren zijn al helemaal niet geïnteresseerd in politiek. Maar is dat echt zo? Hieronder een selectie van feiten en mythen.

1 Politieke betrokkenheid in Nederland en Overijssel

Politiek en jongeren

Jongeren zijn minder geïnteresseerd in politiek dan vroeger.

– Mythe

Er is een kloof tussen jongeren met een lage en hoge opleiding.

– Feit

Politiek en persoonskenmerken

Mensen met een lage opleiding hebben weinig vertrouwen in de politiek.

– Feit

Sociale klasse, de combinatie van opleiding, werk en inkomen, bepaalt nog steeds de politieke mogelijkheden van mensen. Sociaal-economisch zwakkeren met een lage opleiding hebben weinig vertrouwen in de politiek.

Het opleidingsniveau is de belangrijkste voorspellende factor voor politieke en maatschappelijke participatie.

– Feit

De komende decennia verandert de samenstelling van het electoraat.

– Feit

Hoewel Overijssel een relatief jonge provincie is, neemt ook hier het aantal 65-plussers tussen 2009 en 2030 toe van 14% naar 21%.

Het ontbreken van vertrouwen in de politiek komt voort uit onvrede met het persoonlijke leven.

– Mythe

Er is geen duidelijke relatie tussen tevredenheid met het persoonlijke leven en vertrouwen in de politiek. Wel heeft onzekerheid over de eigen toekomst invloed op wat burgers van de politiek verwachten. Aanhangers van partijen als PVV en SP zijn vaak 'modern conservatief'. Ze staan voor het behoud van verworvenheden zoals de verzorgingsstaat en gelijkheid van mannen, vrouwen en homo's.

Politieke betrokkenheid in internationaal perspectief

Vergeleken met het buitenland is de interesse in politiek in Nederland gering.

– Mythe

De opkomst bij verkiezingen voor het Europees Parlement is in Nederland laag.

– Feit

Ontwikkelingen

Burgerschapstijlen

Uit onderzoek van Motivaction blijkt dat het aantal plichtsgetrouwe burgers en verantwoordelijken in Overijssel afneemt. Het overgrote deel van de jongere generaties in Overijssel bestaat uit pragmatici en buitenstaanders. Op basis van deze gegevens verwacht het onderzoeksbureau dat de maatschappelijke en politieke betrokkenheid afneemt. Ook hebben burgers minder plichtsbesef en minder vertrouwen in de overheid. Individuele belangen nemen toe en te veel overheidsbemoeienis wordt als negatief ervaren. Pragmatici weten de weg te vinden en komen voor zichzelf op. De grotere groep buitenstaanders wil juist dat de overheid hun rechten en belangen waarborgt.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) onderscheidt vijf belangrijke maatschappelijke processen:

- 1 *individualisering* (meer keuzevrijheid, minder afhankelijkheid)
- 2 *informalisering* (minder gezag autoriteiten, meer netwerkorganisaties)
- 3 *informatisering* (opkomst ICT en automatisering)
- 4 *internationalisering* (migratie, wereldeconomie, Europa)
- 5 *intensivering* (aandacht voor beleving en gevoel, behoefte aan variatie)

Stemgedrag

De drie grote politieke stromingen – christendemocratie, socialisme en liberalisme – kunnen niet meer vanzelfsprekend op een vaste aanhang rekenen. De baby-boomgeneratie, die de verzuiling nog heeft meegemaakt, is nu een minderheid van het electoraat. Veel kiezers stemmen per onderwerp verschillend. Zo kunnen ze bijvoorbeeld bij economische onderwerpen VVD stemmen, als het over milieu gaat weer Groen-Links en voor integratie ligt hun voorkeur bij de PVV. Ook hebben veel mensen bij belangrijke onderwerpen een ander standpunt dan de partij waarop ze hebben gestemd. Het gevolg is dat een Kamermeerderheid een andere mening kan hebben dan de meeste kiezers: als de zetelverdeling alleen over dat bewuste onderwerp zou zijn gegaan, had de zetelverdeling er duidelijk anders uitgezien. De combinatie van demografische en maatschappelijke factoren maakt van elke verkiezing een (onvoorspelbare) momentopname. Een paar maanden voor en een paar maanden na de verkiezingen kunnen de verhoudingen weer anders liggen.

2 Regionale politiek

Burgers ervaren weinig afstand tot de lokale politiek.

– Mythe

Burgers voelen zich te weinig serieus genomen, zijn ontevreden over hun invloed op het bestuur van hun gemeente en voelen zich nauwelijks betrokken bij de lokale politiek. Dat blijkt uit onderzoek van de Universiteit van Tilburg.

De uitslag van gemeenteraadsverkiezingen is geen goede afspiegeling van wat burgers willen in hun gemeente.

– Feit

Kiezers laten zich bij gemeenteraadsverkiezingen vooral leiden door de landelijke politiek. Ze spreken zich niet duidelijk uit over beslissingen en beloften van lokale politici. Lokale verkiezingsuitslagen zijn daarom een zwakke afspiegeling van wat de bevolking wil.

Een kleinere gemeente is meer betrokken bij burgers.

– Mythe

Niet de grootte van een gemeente, maar de moeite die een gemeentebestuur doet om de relatie tussen politiek en burgers te versterken zorgen voor betrokken burgers bij de lokale politiek.

Politiek actieven vormen geen goede afspiegeling van de samenleving.

– Feit

De lokale politiek trekt een selecte groep mensen aan. Dit geldt met name in de grote steden. Vooral hoogopgeleiden en mensen tussen de 40 en 50 zijn goed vertegenwoordigd.

Grotere gemeenten leveren betere beleidsprestaties en burgers zijn meer tevreden.

– Mythe

Grotere gemeenten hebben een professioneler ambtelijk en politiek apparaat, maar uit onderzoek blijkt dat dat niet tot betere beleidsprestaties of een grotere tevredenheid bij burgers leidt.

Partijafdelingen in kleine gemeenten hebben nauwelijks genoeg leden.

– Feit

Partijafdelingen in kleine gemeenten (< 20.000 inwoners) hebben ongeveer 70 leden. Gemiddeld zijn 15 leden actief. Volgens politicoloog Marcel Boogers (UvT) naderen ze de kritische grens van het minimum aantal actieve leden dat nodig is om een plaatselijke partijorganisatie draaiende te houden.

Lokale partijen hebben een grote rol in de gemeentepolitiek.

– Feit

Lokale partijen bezetten gezamenlijk de meeste raadszetels.

In Nederland zijn veel meer ambtenaren dan in andere landen.

– Mythe

Ontwikkeling

Lokale media

Twintig jaar geleden hadden lokale en regionale dagbladen een dekingsgraad van 80%. In 2009 was dat percentage teruggelopen naar 42%. Dit heeft gevolgen voor een goede verslaggeving van lokale politiek, zoals raadsvergaderingen. Zo is er minder geld beschikbaar en worden jongeren nauwelijks meer bereikt. Jongeren blijken overigens wel geïnteresseerd in lokale politiek: ze vergaren hun informatie op een andere manier en stellen zich meer op als consument ('What's in it for me?') dan als betrokken burger.

3 Politieke partijen en coalities

Steeds minder mensen zijn lid van een politieke partij.

– Feit

Het vertrouwen in de politiek neemt af.

– Mythe

Volgens cijfers van het CBS is het vertrouwen van Nederlanders in de politiek tussen 2002 en 2008 gegroeid.

Figuur 1. Politieke betrokkenheid, opvattingen over politiek, en participatie, bevolking van 16 jaar en ouder, 1998-2009 (in procenten)

	1998	2000	2002	2004	2006	2009
Politieke interesse						
Vindt de eigen politieke interesse sterk of gewoon	49	43	55	51	48	53
Leest regelmatig over politiek in ons land, bv. kranten- verslagen	39	34	46	44	42	51
Is het eens met de stelling 'mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de regering doet'	46	52	49	54	50	51
Politieke invloed						
Is het eens met 'ik denk niet dat Kamerleden en mi- nisters veel geven om wat mensen zoals ik denken'	-	48	46	51	46	41
Vindt dat inspraak van burgers op het bestuur van ge- meente en provincie veel of een beetje groter moet worden	71	71	74	71	78	62
Is het eens met 'de burgemeester moet worden gekozen door de inwoners van de gemeente'	71	-	73	-	-	72
Is het eens met 'over sommige, voor ons land belang- rijke beslissingen moet door de kiezers zelf worden gestemd, het zogenaamde referendum'	80	-	81	-	-	82
Is het eens met 'wat we nodig hebben zijn minder wetten en instellingen en meer moedige, onvermoeibare en toe- gewijde leiders waar het volk vertrouwen in kan hebben'	-	33	-	61	56	55
Politiek protest						
Keurt het goed als iemand vanwege een onrechtvaardig geachte wet zou besluiten de regering bij haar werk te hinderen door protestacties	65	61	-	69	68	69
Zou waarschijnlijk iets proberen te doen als men dacht dat de Tweede Kamer bezig was een onrechtvaardige wet aan te nemen	52	48	52	51	49	55

Bron: De sociale staat van Nederland 2009, SCP

Figuur 2. Lidmaatschap van organisaties, 1979-2007, bevolking van 18 jaar en ouder (in absolute aantallen en procenten, gewogen uitkomsten)

	1995	1999	2003	2007	% verandering 1995-2007
Ideële organisaties totaal	15	12	12	12	-20
Politieke partijen of politieke verenigingen	7	5	4	5	-29
Organisaties met specifiek maatschappelijk doel	11	9	9	9	-18
Belangenorganisaties totaal	26	26	22	21	-19
Werknemers-/geversorganisaties	20	22	17	17	-15

Bron: De sociale staat van Nederland 2009, SCP

Ontwikkelingen

Social media

Social media spelen een steeds grotere rol in de politiek. Landelijk, regionaal en lokaal. Veel politici zijn geïnspireerd door het electorale succes van Barack Obama, dat deels wordt toegeschreven aan het gebruik van social media. Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 gaf een aantal kandidaat-raadsleden hun motivatie om social media in te zetten. Ze hoopten nieuwe doelgroepen te bereiken, met de tijd mee te gaan en de aandacht te trekken van lokale media. Een medium als Twitter maakt snel en interactief contact met kiezers makkelijker.

Coalitievorming

Na een lange periode waarin confessionele partijen samenwerkten met de PvdA of de VVD worden sinds 1994 veel verschillende coalities gevormd, ook zonder confessionele partijen.

Lokale partijen zijn de grote winnaars van de gemeenteraadsverkiezingen in 2010. De lokale partijen samen leveren 231 wethouders en hebben zitting in 170 colleges van B&W. Volgens politicoloog André Krouwel (VU) zal deze ontwikkeling voor instabiliteit in het lokaal bestuur zorgen, omdat wethouders van lokale partijen vaak tussentijds aftreden. Dit heeft te maken met hun gebrek aan politieke ervaring.

De zeven trends

Door interviews met experts, een literatuuranalyse en berichtgeving in de media heeft het Trendbureau Overijssel de belangrijkste ontwikkelingen in de relatie tussen burger en overheid in kaart gebracht. Die ontwikkelingen zijn samengebracht in zeven trends.

De zeven trends zijn:

1 Crises en transitie	5 Polarisatie
2 Van hiërarchie naar 'bottom-up'	6 Andere bevolkingssamenstelling
3 Individualisering	7 Internetsamenleving
4 Bewegelijk stemgedrag	

Trend 1 Crises en transitie

Het politieke debat verandert inhoudelijk. In plaats van sociaal-economische onderwerpen staan nu 'glokaliseringsvraagstukken' centraal. Problemen op lokaal en regionaal niveau die het gevolg zijn van mondiale ontwikkelingen. Voorbeelden zijn immigratie, landbouw en de energiecrisis.

Trend 2 Van hiërarchie naar 'bottom-up'

We zijn in transitie van een industriële naar een informatiesamenleving. Daarmee verandert ook de hiërarchische manier van sturen. Decentrale initiatieven, die vaak organisch ontstaan, zijn de nieuwe maat der dingen. Voorbeelden van deze ontwikkeling zijn decentralisatie en vermaatschappelijking van overheidstaken.

Trend 3 Individualisering

Traditionele maatschappelijke verbanden (dorp, kerk, politieke partij) hebben een minder belangrijke rol dan in het verleden. Zo zijn er steeds minder mensen lid van een politieke partij. Burgers hebben nu meer ruimte om het leven naar eigen inzicht en behoefte in te richten. Veel organisaties zijn hiërarchisch en bureaucratisch ingericht, en dat

sluit slecht aan op het uitgangspunt van burgers. Nu relaties met organisaties functioneler en anoniemer zijn, worden organisaties meer een (virtueel) netwerk dat faciliteert.

Trend 4 Bewegelijk stemgedrag

Traditionele partijen kunnen minder dan vroeger rekenen op een vaste aanhang. Dit komt door maatschappelijke ontwikkelingen. Hier kan op worden ingespeeld door een andere manier van politiek bedrijven, bijvoorbeeld door een grotere rol voor tussentijdse toetsing van de meningen van burgers, of een directere betrokkenheid van burgers bij de ontwikkeling van het beleid.

Trend 5 Polarisatie

Door polarisatie worden tegenstellingen niet alleen groter, maar ook scherper. In het stemgedrag valt op dat Nederlanders steeds minder op middenpartijen stemmen. Daarnaast neemt de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden toe. Laagopgeleiden hebben veel minder vertrouwen in de politiek. Ook blijkt de sociale mobiliteit laag. Nederland verspilt veel talent. Uit onderzoek blijkt dat op scholen met veel hoogopgeleide ouders kinderen het uitzonderlijk goed doen. Op scholen waar kinderen laagopgeleide ouders hebben, doen kinderen het veel slechter.

Trend 6 Andere bevolkings-samenstelling

Het aantal ouderen neemt toe. Tegelijk zijn er minder jongeren. Daarnaast stijgt het opleidingsniveau en zien we in Overijssel een stagnatie en in sommige gebieden zelfs een lichte krimp van de bevolking. Het aantal allochtonen neemt toe, maar dit gebeurt met name in de Randstad. Deze veranderingen in de bevolkingssamenstelling hebben gevolgen voor de relatie burger-politiek. Vooral het feit dat er steeds minder politiek actieve bewoners zijn, springt in het oog.

Trend 7 Internetsamenleving

Door de versnippering van informatie hebben politiek en overheid minder vat op de nieuwsverspreiding. Ook het verdwijnen van de traditionele rolverdeling tussen zender en ontvanger speelt een rol. Het gebruik van internet neemt toe. Social media worden steeds belangrijker. Steeds meer politici maken er gebruik van. Tegelijk hebben regionale kranten het zwaar. Het aantal abonnees daalt, redacties worden steeds kleiner. Een gevolg is dat bij veel raads- en statenvergaderingen er geen pers meer aanwezig is.

► ► Agenda voor de toekomst

De richting waarin de democratie zich ontwikkelt heeft gevolgen voor veel onderwerpen die in Overijssel spelen. Welke ontwikkelingen hebben aandacht nodig van burgers, politieke partijen, bestuurders of anderen in Overijssel?

1 Veranderingen

Hoe de politieke besluitvorming zich de komende jaren ontwikkelt, is niet helder. De scenario's maken duidelijk dat de toekomst nog lang niet vastligt. Polarisatie, individualisering maar ook meer sociale cohesie behoren tot de mogelijkheden. Duidelijk is dat de politiek een belangrijke rol heeft. Het is een opgave om zo in te spelen op veranderingen in de samenleving dat de ontwikkelingen in uw ogen de goede kant op gaan.

2 Spelregels

Ook wanneer het vertrouwen in de politiek afbrokkelt is er democratische besluitvorming. Misschien is die besluitvorming dan wel het meest nodig. Politiek is ten slotte een poging om met meningsverschillen of tegengestelde belangen samen te leven. Een opgave voor de toekomst is om spelregels voor het gepolariseerde debat te formuleren en na te leven.

3 Netwerksturing

Met de opkomst van netwerksturing wordt de hiërarchische sturing vanuit de overheid minder effectief. Initiatief van onderop moet meer ruimte krijgen. Dat vereist een andere manier van overheidshandelen.

4 Waarden

Een aanbeveling van de Raad voor het Openbaar Bestuur: Politieke partijen moeten zich meer met waarden en minder met concrete maatregelen bezig houden. Politieke partijen kunnen zich opnieuw profileren. Er komen veel nieuwe vraagstukken op Overijssel af.

5 Glokalisering

Het lijkt de tijd van glokalisering: lokale overheden worden geconfronteerd met vraagstukken die met globalisering samenhangen. Voorbeelden zijn energie, voedsel, verbrokkeling van de sociale samenhang en migratie.

6 Stemgedrag

In Overijssel scoren de burgerschapsstijlen Plichtsgetrouwen en Buitenstaanders relatief hoog. De verwachting is dat het aantal Buitenstaanders en Pragmatici toeneemt. Dit zijn groepen waar de binding met de overheid klein is. Het is goed mogelijk dat het stemgedrag en de politiek-bestuurlijke cultuur binnen de provincie hierdoor verandert. Het is een opgave voor overheden om adequaat met verschillende groepen burgers te communiceren en in te spelen op hun wensen.

7 Hoog- en laagopgeleid

De kloof tussen mensen met een hoge en mensen met een lage opleiding groeit. Laagopgeleiden hebben minder vertrouwen in de politiek. Hoogopgeleiden zijn oververtegenwoordigd in het openbaar bestuur. Het is een opgave om laagopgeleiden te blijven betrekken bij de maatschappij en polarisatie tussen hoog- en laagopgeleiden tegen te gaan.

8 Media

Door de inzet van social media doen meer nieuwe mensen mee aan het politieke debat. Internet kan fragmentatie van de samenleving in de hand werken doordat mensen alleen hun eigen informatie- en discussiesites bezoeken. Tegelijk is het contact tussen burgers en politici laagdrempelig. Het is een opgave om evenwichtig met de invloed van nieuwe media op de politiek om te gaan.

9 Regionale kranten

De oplages van regionale kranten dalen. Het abonneebestand vergrijsst, jongeren kiezen andere informatiekanalen. De vraag is of andere media de lokale en regionale politieke verslaggeving

overnemen. Kan je burgers bij de politiek betrekken en informeren? Dat is een vraag voor politici. Social media kunnen een positieve, informerende rol spelen.

10 Volksvertegenwoordiging

Als meer taken gedecentraliseerd worden, wordt het werk voor Provinciale Staten en gemeenteraden ingewikkelder. Er is slechts een klein aantal mensen politiek actief. Ook het aantal vrijwilligers in dorps- en wijkraden is beperkt. Het is een uitdaging om deze mensen te faciliteren.

Deze publicatie geeft een impressie van de resultaten van de toekomstverkenning democratie. De hele toekomstverkenning is te vinden op onze website www.trendbureauoverijssel.nl/democratie